

INTERVIJAS

Advokāts Cers: Noziedzīgi iegūti līdzekļi nav tas pats, kas nenoskaidrotas izcelsmes naudas līdzekļi

Saruna ar zvērinātu advokātu Olavu Ceru.

11.01.2021. MK MĀRIS KRAUTMANIS

©Publicitātes foto

Uzņēmēji, juristi un arī žurnālisti pagājušajā gadā saskārās ar jaunu kārtību un jauniem likuma grozījumiem, kas būtiski apgrūtina

iespējas iegūt informāciju no Uzņēmumu reģistra (UR). Kā jūs šo problēmu redzat? Vai tā ir problēma?

Tā ir ļoti nopietna problēma. Stāsts sākās 2019. gada oktobrī - Uzņēmumu reģistrs publiski paziņoja, ka grib samazināt to informācijas apjomu, kas pieejams publiski. Argumentācija bija tāda, ka ir personu dati, kuriem jābūt aizsargātiem, un UR jau bija radušās problēmas, jo par personas datu atklāšanu bija uzsākta tiesvedība, kurā UR bija jāaizstāvas. 2019. gada 28. novembrī tika pieņemti grozījumi likumā par Uzņēmumu reģistru, kuros tika iekļauts princips, ka ir dati, kas pieejami jebkuram, un ir dati, kas ir pieejami tikai tad, ja vēršas UR ar speciālu pieprasījumu, un tad UR izvērtē iespēju šos datus izsniegt.

Tie dati, kas pieejami publiski, ir ļoti vienkāršoti - par SIA var uzzināt nosaukumu, reģistrācijas numuru, juridisko adresi, darbības veidus, valdes locekļu vārdus, uzvārdus un personas kodus, dalībniekus, informāciju par nodokļiem un apgrozījumu. Par akciju sabiedrībām publiski pieejamās informācijas apjoms ir līdzīgs, izņemot informāciju par akcionāriem. Bet tiklīdz runa ir par dalībnieku sapulču protokoliem vai kādiem citiem reģistrācijas lietā esošiem dokumentiem, ir jāvērsas UR ar motivētu pieteikumu. Tad UR šo pieteikumu izskata un izlemj - izsniegt pieprasītos dokumentus vai ne.

Varu minēt vienu piemēru, kas nedaudz ilustrē šo situāciju. Sabiedrībai ar ierobežotu atbildību (SIA) dažādos laika periodos ir bijuši vairāki valdes locekļi, bet vienu no viņiem UR ar savu lēmumu izslēdza no valdes. Viens no SIA dalībniekiem sāka interesēties, kāpēc, jo UR lēmumā bija atsauce uz Valsts ieņēmumu dienesta (VID) lēmumu kādā administratīvā pārkāpuma procesā. Mūsu klients - SIA dalībnieks - gluži dabiski gribēja zināt, kāds process par šo valdes locekli ir bijis VID un kāpēc šis valdes loceklis nevar pildīt savus pienākumus. Kad SIA dalībnieks pats vērsās UR, viņam atbildēja, ka šādu informāciju nesniegs, jo tas ir VID lēmums, kas nav pieejams citām personām. Kad bija saņemta šāda atbilde, es kā advokāts klienta uzdevumā uzrakstīju motivētu pieteikumu, kāpēc šis VID lēmums ir nepieciešams (ši SIA ir iesaistīta vairākās tiesvedībās). UR man kā advokātam šo VID lēmumu izsniedza. No šī lēmuma mēs uzzinājām, ka atceltajam valdes loceklim ir bijis administratīvais pārkāpums, kura izskatīšana bija VID kompetencē, un viņam uz zināmu termiņu tika liegts

pildīt valdes locekļa amata pienākumus. Rezultātā bija vajadzīgs apmēram mēnesis un apjomīgi rakstu darbi, lai šo informāciju saņemtu. Taču šajā informācijā nav nekā slepena vai tāda, kas aizskar šo personu - tā ir normāla komercinformācija, un SIA dalībniekam ir tikai loģiski zināt, kāpēc UR valdes locekli ir atcēlis no valdes locekļa amata. Tāpat arī - ja kāds redz, ka SIA valdes loceklis ir atcelts pēc UR iniciatīvas, viņam taču ir tiesības zināt, kāds tam ir iemesls, lai pārbaudītu un novērtētu savu sadarbības partneri, tajā skaitā Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma jeb tā dēvētā Novēršanas likuma tvērumā. Diemžēl šāda informācija vairs nav vienkāršoti pieejama, tā ir speciāli jāpieprasa. Tāpat arī, piemēram, pētot dažādas negodprātīgu komersantu realizētas shēmas, nozīme var būt pat tādām niansēm kā dažādi pieteikumi UR, reģistrācijas lietā esošas izziņas un protokoli, piemēram, lai pārliecinātos par personu savstarpēju saikni vai parakstu viltošanu.

UR vai „Lursoft” informācijā vairs nav pieejamas arī uzņēmuma amatpersonu adreses. Tātad, ja es vēlos celt prasību pret kādu valdes locekli vai akcionāru vai vērsties pie viņa ar kādu sūdzību vai pretenziju, es to nevaru izdarīt, ieskatoties UR izziņā, jo šī informācija nav pieejama publiski. Tad man atkal jāraksta motivēts pieprasījums UR vai jāvēršas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē, lai varētu šos datus iegūt. Parasti jau izdodas to uzzināt, taču šīm darbībām atkal jātērē laiks, kura dažādos juridiskos procesos ne vienmēr ir pietiekoši, it sevišķi, ja ir strauji jāreaģē uz kādām prettiesiskām darbībām.

2020. gada 8. oktobrī likumā par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru tika pieņemti vēl vieni grozījumi. Tajos ir iekļauts plašu ievēribu guvušais pants par žurnālistu pastāvīgo piekļuvi UR informācijas nepubliskojamajai daļai. Lai veiktu žurnālistisko izpēti, ir nepieciešama dažāda veida informācija, taču tagad tās ieguve ir ļoti apgrūtināta - žurnālistiem jāiesniedz visādas izziņas un apliecinājumi, ka viņi drīkst izdarīt šādus pētījumus. Žurnālisti pret to iebilda, taču neko nepanāca. Redzams, ka pamazām informācijas ieguve ar dažādiem ieganstiem tiek aizvien vairāk ierobežota. Nav jau tā, ka informāciju nevar iegūt vispār, taču tiek radīta tāda sistēma, ka dažāda veida informāciju nākas iegūt no dažādām institūcijām, rakstot motivētus pieprasījumus un pēc tam gaidot uz tiem

atbildi. Tas savukārt aizņem daudz laika un resursu, arī pašām iestādēm. Ar to tiek noslogoti arī UR darbinieki, kas ir spiesti daudzus pieprasījumus izvērtēt. Ne vienmēr ir tā, ka dokuments ir viegli pieejams un nav problēmu to saņemt. Tad UR raksta izvērstus atteikumus uz vairākām lappusēm, kāpēc atsaka kādus dokumentus izsniegt. Šādi atteikumi ir pārsūdzami, un uz līdzenas vietas sākas jauni administratīvie procesi faktiski par neko. Un visiem ir darbs.

Atgriežoties pie tā dēvētā Novēršanas likuma un UR pieejamās informācijas apjoma, vēl ir problēma ar patiesā labuma guvēju noskaidrošanu, kas nav tieši saistīta ar minētajiem likuma grozījumiem, bet pastāv pati par sevi. Patiesā labuma guvējus SIA ir iespējams visai vienkārši noskaidrot, vismaz SIA formālie dalībnieki ir noskaidrojami bez problēmām, taču akciju sabiedrībām (AS) patiesā labuma guvēju atklāšana ir ļoti sarežģīta, bet reizēm arī neiespējama. Proti, AS aktuālais akcionāru reģistrs glabājas tikai pie AS valdes, tas vispār nav jāiesniedz UR. Līdz ar to patiesā labuma guvējus, ko norādījusi pati AS, trešajai personai nav nekādu iespēju pārbaudīt un jāpaļaujas uz ierakstiem UR. Taču manā advokāta praksē nesen bija gadījums, kur UR pats neatzina kādas AS reģistrācijas lietā ierakstītus patiesā labuma guvējus, bet prasīja trešajai personai tos pierādīt pašai, kas principā ir neiespējami, ja AS nesadarbojas.

Pagājušā gada decembrī pieci zvērināti advokāti nosūtīja atklātu vēstuli ģenerālprokuroram Jurim Stukānam ar lūgumu nekavējoties pārtraukt iedibināto nekontrolēto praksi kriminālprocesu uzsākšanai pēc Finanšu izlūkošanas dienesta (FID) ziņojumiem. Kā norādīja vēstules autori - nav pieļaujama FID nekritiska viedokļa akceptēšana noziedzīgi iegūtu līdzekļu apkarošanas jautājumos. Advokāti sagaida aktīvāku un saprotamu ģenerālprokurora pozīciju šajos sabiedrībai svarīgajos jautājumos. Vai jūs arī piekrītat kolēģu viedoklim?

Jā, esmu ar šo vēstuli iepazinies un to atbalstu, jo esmu pats ar šiem jautājumiem saskāries savā advokāta praksē. Piemēram, vēstulē ļoti pareizi ir norādīts, ka kļūdaini tiek likta vienlīdzības zīme starp noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem un nenoskaidrotas izcelsmes līdzekļiem. Lai arī par ko bankai vai FID būtu radušās šaubas - par visiem darījumiem, par kādu konkrētu transakciju, par naudas līdzekļu īpašnieku vai kādu no tā

sadarbības partneriem -, viss tiek "samests vienā katlā" un reducējas uz visu naudas līdzekļu sākotnēju iesaldēšanu un vēlāku arestu kriminālprocesa ietvaros.

Procedūra šajās lietās ir tāda, ka sākumā kredītiestāde ziņo FID par aizdomīgiem darījumiem vai šaubām par līdzekļu izcelsmi. Savukārt FID pieņem lēmumu par finanšu līdzekļu iesaldēšanu, un šeit atklājas pirmā problēma. Iesaldēto līdzekļu īpašniekam neko paskaidrot vai iesniegt FID nav jēgas, jo FID viņu neuzklausā un lietu pēc būtības neskata, bet vadās tikai no bankas vai kādas citas personas iesniegtās informācijas un pašas savāktā materiāla. Protams, līdzekļu īpašnieks FID lēmumu formāli drīkst pārsūdzēt Ģenerālprokuratūrā, taču arī tam nav nekādu racionālu seku un pēc būtības tas ir bezjēdzīgs process. Jo tajā laika posmā, kamēr Ģenerālprokuratūra sūdzību izvērtē, FID materiālus jau ir pārsūtījis policijai kriminālprocesa uzsākšanai. Līdz ar to Ģenerālprokuratūra uz sūdzību atbild formāli - lieta jau ir nosūtīta policijai, tātad visas neskaidrības jārisina tur. Un visos gadījumos, ko zinu pats vai ko esmu pārrunājis ar kolēģiem, Ģenerālprokuratūra parasti FID lēmumus atstāj spēkā, norādot uz to, ka ir bijis formāls pamats šādu lēmumu pieņemt un ka dienesta rīcībā ir pietiekams daudzums materiālu. Pēc būtības šīs sūdzības un FID rīcībā esošos materiālus Ģenerālprokuratūra nevērtē. Kā jau minēju - kamēr notiek šī formālā pārsūdzība, FID jau materiālus ir pārsūtījis uz policiju, un, kad finanšu līdzekļu īpašnieks ir izgājis formālo, bet pēc būtības bezjēdzīgo pārsūdzības procedūru, viņš tik un tā nonāk policijā. Savukārt policija faktiski visos šādos gadījumos uzsāk kriminālprocesus, un naudas līdzekļi tad jau tiek arestēti kriminālprocesa ietvaros ar tiesas lēmumu. Skarbi, bet visa šī procedūra notiek, pirms kāds vispār ir uzklusījis līdzekļu īpašnieka viedokli. Policija ir pirmā un vienīgā vieta, kurā naudas īpašnieks beidzot var sākt kaut ko pierādīt. Tad kāpēc ir vajadzīga šī pārsūdzības kārtība, ja tā ne pie kā nenoved? Var sūdzēties, var nesūdzēties, bet materiāli tik un tā no FID nonāk policijā kriminālprocesa uzsākšanai. Tajā pašā laikā, ja šāda sūdzība nebūs iesniegta, policija vai tiesa kādā vēlākā procesa stadijā var pateikt - ko tad jūs nesūdzējāties uzreiz, kad uzzinājāt par naudas līdzekļu iesaldēšanu?

Savukārt policijā sākas nākamā un vislielākā problēma, sauksim to par otro problēmu. Naudas īpašniekam jau neviens nepaskaidro, kas viņam

būtu jāpierāda! Uz to arī ir norādīts gan advokātu vēstulē, gan citās publikācijās par šo tēmu. Ir gadījumi, kad naudas īpašnieks vaicā: „Mums ir bijuši vairāki darījumi ilgā laika posmā. Pasakiet, kurš no šiem darījumiem ir radījis jums aizdomas, ka tie ir noziedzīgi iegūti līdzekļi?” Bet uz to jau netiek atbildēts. Tiek formāli norādīts, ka naudas līdzekļu īpašniekam pašam jāpierāda naudas izcelsme un likumība. Gluži kā senā pasakā: aizej tur, nezin kur, atnes to, nezin ko... Un tad naudas īpašniekam ir jāpierāda visu transakciju likumība visā konta darbības laikā, nezinot, ko tieši no viņa sagaida un kas ir radījis aizdomas. Proti, naudas īpašniekam netiek dota iespēja kvalitatīvi aizstāvēties pret izvirzītajām apsūdzībām.

Savukārt laika posms var būt arī ļoti liels, jo Novēršanas likuma prasības diemžēl tiek attiecinātas ar atpakaļejošu spēku - pat uz darījumiem, kas veikti pirms 2000. gada vai ap 2000. gadu. Un faktiski tiek piemērotas pašreizējās likuma prasības. Ja darījums ir noticis, piemēram, 2005. gadā, tad loģiski būtu secināt, ka banka tobrīd bija atzinusi, ka viss ir kārtībā - darījums ir atzīts par likumīgu, bet tagad - 2021. gadā - ir jāsāk pierādīt pilnīgi visu - tajā skaitā arī to, kur persona šos naudas līdzekļus ir ieguvusi, pirms tie ir ieskaitīti bankā. Loģiski, ka daudzos gadījumos šādu pierādījumu vairs nav, jo tie nav saglabājušies. Diezin vai daudzi cilvēki vairāk nekā 20 gadus glabā dokumentus par naudas summām, kas izmantotas darījumos ar bankas pārskaitījumiem un attiecībā uz kurām veiktas visas tobrīd obligātās un nepieciešamās bankas pārbaudes.

Vēl viens spilgts piemērs par to, kā šīs lietas tiek skatītas jau kriminālprocesa ietvaros. Ir Kriminālprocesa likumā tāds 627. pants, kurā noteikts, kā tiek vests process par noziedzīgi iegūtu mantu.

Sākotnēji tiek ierosināts viens kriminālprocess - banka ziņo FID par aizdomīgiem darījumiem, FID pārsūta materiālus policijai, policija uzsāk kriminālprocesu. Bet policijai pastāv iespēja šo procesu sadalīt divās daļās - turpināt uzsākto pamatprocesu par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, bet no tā nodalīt otru - it kā blakus procesu - par noziedzīgi iegūtu mantu. Un, ja pamatprocess kavējas, kā tas notiek vairumā gadījumu, tad ļoti strauji tiek realizēts šis it kā "blakus" process tikai un vienīgi par noziedzīgi iegūtu mantu. Rezultātā var arī būt tā, ka pamatprocesā arestētie naudas līdzekļi šajā "blakus" procesā tiek atzīti par noziedzīgi iegūtu mantu un nauda tiek ieskaitīta valsts budžetā, bet sākotnējais kriminālprocess var

turpināties vēl gadiem ilgi, pat neuzrādot apsūdzību nevienai personai, kamēr kādreiz tālā nākotnē šis process tiek izbeigts, piemēram, noilguma dēļ. Bet nauda jau sen ir atņemta un ieskaitīta valsts budžetā.

Te varētu ieskicēt trešo problēmu šādos procesos. Kriminālprocesa likuma 627. pantā ir norma, kas lielā daļā advokātu izraisa neizpratni - procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums. Ar tiem drīkst iepazīties procesa virzītājs, prokurors un tiesa. Bet pats naudas īpašnieks vai tā aizstāvis, kuram jāiet uz tiesu aizstāvēties, ar lietā esošiem materiāliem var iepazīties ar procesa virzītāja atļauju un viņa noteiktajā apjomā.

Tad iedomājieties, kāda ir situācija tiesā! Ir tiesa, kurai ir priekšā visi lietas materiāli. Ir materiāli no bankas, no FID, no VID, varbūt arī atbildes uz pieprasījumiem no dažādiem ārzemju dienestiem - ir kāds materiālu, pierādījumu kopums, kas ir savākts kriminālprocesa ietvaros un pat pirms tam. Naudas īpašniekam tajā brīdī vajadzētu būt iespējai aizstāvēties, atspēkot visas šaubas, bet kā viņš var aizstāvēties, ja neredz šo materiālu kopumu? Viņam jāvērsas pie procesa virzītāja, lai ļauj iepazīties ar materiāliem, bet procesa virzītājs to var neatļaut vai atļaut formāli - ierobežotā apjomā. Līdz ar to izveidojas situācija, kurā naudas īpašnieks stājas tiesas priekšā, tā arī nezinot - kas tieši viņam tiek pārmests, kādi lietā ir pierādījumi - viņš vispār nevar aizstāvēties. Bet tiesa var izlemt naudu atzīt par noziedzīgi iegūtu un ieskaitīt valsts budžetā. Un bieži vien šīs lietas ir par ļoti lielām naudas summām - simtiem tūkstošu un miljoniem eiro. Tā ir dīvaina situācija, maigi izsakoties.

Pagājušajā gadā tika pieņemta virkne jaunu Kriminālprocesa likuma grozījumu, no kuriem virkne ir tādi, kas vairāk apgrūtina advokātu iespējas aizstāvēt klientus...

Likuma grozījumi ir tādi, kādi ir, un advokātiem ar tādiem ir jāstrādā. Kaut ko iebilst var vienīgi, ja tiks iesniegts kāds pieteikums Satversmes tiesā. Ja uz kādu šie likuma grozījumi attieksies tādā veidā, ka tas skars viņa pamattiesības, tad viņš varēs vērsties Satversmes tiesā. Vai arī kāds ārvalstu investors, kuram šādā veidā uz nezin cik gadiem iesaldēti naudas līdzekļi vai pat atņemti, vērsīsies starptautiskās tiesās, un viņa zaudējumi

tiks piedzīti no valsts. Tad varbūt arī likumdevējs sapratīs, ka šāds regulējums ir nepareizs.

Zvērinātu advokātu padome lūdza Valsts prezidentu neizsludināt grozījumus, bet tas netika uzklauss.

Jā, ir arī daudz publikāciju, kurās tiek norādīts uz to, ka advokātu viedoklis netiek uzklauss. Tā tas diemžēl ir. Ne tikai par šiem grozījumiem, bet arī par citiem likumiem. Tāpat ir ar Maksātnespējas likumu, kur advokatūras pārstāvis gan ir darba grupā, bet advokatūras iebildumi ļoti reti tiek ņemti vērā.

Kā jums šķiet, kāpēc advokātiem ir tik vājš lobijs? Advokāti taču ir izcili izglītoti, nav nabagi, viens otrs ir arī politiski ietekmīgs, bet cunftei kopumā likumdošanā lobija nav.

Man to ir grūti izskaidrot. Ja nu vienīgi ar advokātu lielo aizņemtību savu darba pienākumu veikšanā - nepaliek laika lobēšanai. Jo advokāti ir faktiski visās darba grupās. Noteikti ir arī tādas darba grupas, kurās ieteikumi tiek ņemti vērā. Bet ir divas tēmas - Kriminālprocesa likums un Maksātnespējas likums - kurās advokatūra tiešām gandrīz neko nevar panākt.

Par advokātu neaktivitāti sūdzēties nevar - advokāti iet uz darba grupām, velta tam savu laiku un zināšanas, bet ne vienmēr viņus sadzird. Šķiet, pienācis laiks kļūt aktīvākiem!

ABONĒ

bez maksas!

«Neatkarīgā Rīta Avīze»
visam 2021. gadam!

Visas tiesības aizsargātas © nra.lv, 2021